

Nr 136

Av fröken **Elmén m. fl.**, *angående de ensamståendes problem.*

(Lika lydande med motion nr 107 i Första kammaren)

De senaste årens reformpolitik har medfört väsentliga förbättringar för stora samhällskategorier, bl. a. för barnfamiljer, pensionärer och studerande. Det finns emellertid en stor och heterogen grupp, vars intressen förefaller att i viss mån ha försummats. Vi avser den grupp i samhället, som brukar benämnas »de ensamstående». Det finns utan tvekan problem som särskilt kraftigt drabbar ensamstående människor. Det synes oss angeläget att man inte genom den reformpolitik som bedrivs skapar motsättningar gentemot samhället i dess helhet eller gentemot särskilda kategorier i samhället hos dem, som inte erhåller berättigad samhällelig uppmärksamhet.

Antalet ensamstående i vårt land är stort. Enligt tillgängliga uppgifter finns det, fördelade efter kön, följande antal ensamstående över 21 år vid ingången av år 1963.

	Män	Kvinnor	Båda könen
Ogifta	446 930	447 866	894 796
Änklingar/Änkor	121 658	308 921	430 579
Frånskilda	70 664	95 395	166 059
Summa	639 252	852 182	1 491 434

Gruppen är som sagt heterogen, och alla slags medborgare finns företrädade vad gäller ålder, kön, yrken m. m.

Det är givet att inte samtliga dessa är i behov av särskilt samhälleligt stöd eller upplever och har fog för en känsla av orättvis behandling från samhällets sida. Beträffande många av dem — vi tänker särskilt på människor i de lägre inkomstgrupperna, änkor, frånskilda m. fl. — är det emellertid så att de ofta har allvarliga problem och drabbas hårt av brister i samhället.

De ensamståendes speciella svårigheter utgör ett komplex av många olika problem. Från folkpartihåll har under de senaste åren ett flertal konkreta åtgärder föreslagits för att komma till rätta med de olika problemen. I motioner har bl. a. föreslagits rättvisare skatteskalor för ensamstående, höjt förvärvsavdrag för ensamstående barnförsörjare, fler daghems- och förskoleplatser, stimulerande av byggandet av s. k. servicehus, förtidspen-

sion åt s. k. hemmadöttrar, vårdnadsbidrag åt den som vårdar sjuk anhörig, höjning av de avdragsgilla förmögenhetsbeloppen för ensamstående pensionärer, m. m.

Här nedan skall en genomgång göras av olika delar av ifrågavarande problemkomplex, och förslag till förbättringar diskuteras.

Skattetrycket

De särskilda, högre skatterna för ogifta, »ungkarlsskatten», uppfattas av många ensamstående som en orättvisa, framför allt i jämförelse med gifta personer utan barn under 16 år. Att familjer med barn får en gynnsammare behandling i skattehänseende — framför allt genom barnbidrag, vilka kan betraktas som en skattereduktion — är ganska naturligt i ett skattesystem, som bygger på den s. k. skatteförmågeprincipen.

I detta sammanhang bör emellertid observeras att många, som enligt skattereglerna betraktas som ensamstående, har en ganska stor försörjningsbörda gentemot anhöriga. Skattereglerna bör därför inte utformas utifrån förutsättningen att de s. k. ensamstående alltid endast skulle ha sig själva att tänka på.

I dagens läge får en ensamstående skattskyldig med en årsinkomst av 10 584 kronor enligt skatteberedningens beräkningar totalt (inkl. indirekta skatter) betala en skatt som uppgår till 34,4 % och om årsinkomsten är 21 168 kronor 41,2 %.

Frågan om utformningen av skatteskalorna för ogifta måste bli föremål för prövning i samband med den utredning om familjebeskattnings framtida utformning som vi begärt i annan motion till årets riksdag. I denna motion har vi angivit de skäl som talar för och mot en konsekvent genomförd särbeskattning. Om utredningen skulle komma fram till ett förslag om särbeskattning, blir det naturligt att föreslå samma skatteskala för ogifta och för gifta utan barn. Samhällets familjepolitiska stöd blir i ett sådant läge knutet till förekomsten av barn och blir inte avhängigt av civilståndet som sådant.

Enligt vår mening är det angeläget att de synpunkter, som i denna motion anföres beträffande de ensamståendes problem, beaktas i ovan nämnda utredning.

Beträffande de många ensamstående som försörjer och vårdar sjuka och gamla anhöriga bör utredas om det inte finns möjligheter att i större utsträckning än vad nuvarande skattepraxis tillåter ta hänsyn till denna försörjningsbörda vid beskattningen.

Bostäderna

Det är ett välbekant faktum att bostadssituationen i vårt land mångenstädes är utomordentligt svår. Detta drabbar i hög grad de ensamstående, vilka regelmässigt måste vänta betydligt längre än familjer med barn för att få en

dräglig bostad. I Stockholms bostadskö är väntetiden för ensamstående för en enrumslägenhet för närvarande ca 10 år. Inte minst för att förbättra de ensamståendes bostadssituation är det angeläget att kraftiga insatser göres för att skapa en fungerande bostadsmarknad. Folkpartiet har i olika sammanhang påtalat att bostadsbyggandet fått vidkännas en alltför stor andel av de åtstramningar man tvingats vidtaga vid överkonjunkturer. Ett ökat bostadsbyggande skulle ha varit möjligt, särskilt om bostadssparandet stimulerats och utbildningen av byggnadsarbetare forcerats. När bostadsbyggnadsprogrammen upprättas är det nödvändigt att även de ensamståendes behov av bostäder beaktas.

Vårdfrågan

Ensamstående gamla eller sjuka har ett alldeles särskilt behov av hjälp och vård i hemmet. De otillräckliga möjligheterna härtill i vårt samhälle skapar avsevärda problem just för denna kategori. Kraftiga åtgärder måste vidtagas för att skapa ökade möjligheter till hemvård. Detta kan ske bl. a. därigenom att kommunerna stimuleras att kraftigt bygga ut hemhjälpn. 1964 års riksdag fattade beslut om statsbidrag med 35 % av nettokostnaden för hemvården. I den mån det visar sig att detta bidrag inte utgör tillräcklig stimulans till en ordentlig utbyggnad av hemvården, torde frågan om en höjning av bidraget böra aktualiseras.

Ytterligare åtgärder har tidigare från vår sida föreslagits, bl. a. införandet av ett vårdnadsbidrag för den som i hemmet vårdar sjuk anhörig och inrättandet av särskilda dag- eller fritidshem för pensionärer m. m. Även dessa förslag förtjänar i detta sammanhang uppmärksamhet.

Hemnavarande ensamstående kvinnor

Problemet för den grupp ensamstående kvinnor, de s. k. hemmadöttrarna, som vid föräldrarnas bortgång står i en brydsam ekonomisk situation och som ofta har svårt att försörja sig själva, har varit föremål för uppmärksamhet i skilda sammanhang bl. a. inom socialpolitiska kommittén. Problemen har enligt vår mening ännu inte fått en tillfredsställande lösning. Många av dessa kvinnor kan givetvis — eventuellt efter omskolning — gå ut på arbetsmarknaden. Denna lösning är givetvis i flertalet fall att föredra. Det i Stockholms stad sedan en tid tillbaka införda systemet med »hemvårdsbiträden», kommunalt anställda kvinnor, som stannar i hemmet och vårdar sjuka föräldrar, är ett uppslag som förtjänar uppmärksamhet och synes böra införas även på andra håll. För en stor grupp ensamstående kvinnor står emellertid möjligheter att gå ut på arbetsmarknaden av olika skäl inte till buds. I de fall, då den bristande försörjningsförmågan inte beror på medicinska skäl, står inte möjligheterna till förtidspension öppna. Från vårt håll har krävts generösare möjligheter till pension för dessa kvinnor liksom även för äldre frånskilda kvinnor. Enligt vår mening skulle man

i detta sammanhang kunna inhämta värdefulla uppslag av det för något år sedan i Norge antagna systemet. I Lov om enke- og morstrygd inlemmas såväl frånskilda kvinnor som de s. k. »familieenkjene» dvs. vad vi benämner »hemmadöttrar». Beträffande denna sistnämnda kategori gäller enligt det norska systemet att de kan få rimligt stöd efter en samlad värdering av den situation vederbörande befinner sig i. Ett liknande system finns f. n. i Danmark.

Pensionsförsäkringskommittén har i uppdrag att utreda frågan om frånskilda kvinnors rätt till änkepension. Om en sådan rätt införes, löser den problemet endast när den förutvarande mannen avlider. Det är alltså en otillfredsställande metod att lösa försörjningsfrågan för äldre frånskilda kvinnor utan yrkesutbildning och utan möjlighet att erhålla understöd av den frånskilde maken. Liksom i fråga om hemmadöttrarna är det inte alltid möjligt att omskola och inpassa äldre frånskilda kvinnor i arbetslivet. Frågan om förtidspension till dessa kvinnor bör angripas efter andra och generösare villkor än de som nu är gällande. Kostnaderna för en mera rörlig pensionsålder i dessa fall skulle inte bli särskilt stora. En reform i den riktningen ter sig särskilt befogad i betraktande av de gynnsamma villkor som nu gäller i fråga om änkepensioneringen. Vi föreslår därför, att pensionsförsäkringskommittén erhåller i uppdrag att utreda även detta problem. Yrkan- de härom göres i särskild motion.

Ensamstående med barn

I vårt samhälle finns en stor kategori ensamstående med ett eller flera barn att draga försorg om. För att dessa medborgare skall kunna göra en insats i förvärvslivet krävs olika former av serviceanordningar, bl. a. för att ta hand om barnen. I första hand är det angeläget att det tillskapas ett erforderligt antal daghem och familjedaghem. Till förra årets riksdag motio- nerades från vår sida i denna fråga, och riksdagen hänvisade då till familje- beredningens arbete. Frågan bör enligt vår mening beaktas även i samband med den samlade översyn av de ensamståendes problem, som vi avser att begära.

Även frågan om byggande av särskilda servicehus och om serviceinriktad planering av nybebyggelse — även detta saker som tidigare aktualiserats av folkpartiet — är av fundamental betydelse för att underlätta livet för ensamstående med barn.

I detta sammanhang vill vi också erinra om vårt tidigare krav, som fram- förts även till årets riksdag på förhöjt förvärvsavdrag vid beskattningen. I synnerhet för ensamstående familjeförsörjare måste nämligen merkostna- den för vård av barn i samband med förvärvsarbete i många — kanske de flesta — fall uppgå till belopp som överstiger det nuvarande förvärvsavdra- get.

Ensamheten är sällan självvald. Den upplevs av många som bitter och trist. Många ensamstående, i synnerhet de äldre, saknar helt anhöriga och kanske också vänner. Bristen på mänskliga kontakter kan hos dem accentuera en känsla av att samhället negligerar dem och deras problem. Detta kan sägas vara den allmänmänskliga sidan av problemkomplexet. Från samhällets sida kan måhända inte så mycket göras för att hjälpa upp detta allmänmänskliga problem. Något kan dock göras. Förenings- och kursverksamhet kan på olika sätt stimuleras t. ex.

Mot denna bakgrund framstår det emellertid som så mycket viktigare att samhället verkligen gör allt som står i dess makt för att bistå de ensamstående på de områden där samhällsinsatser kan komma till stånd. I vår motion har angivits exempel på en del av de svårigheter och problem, som de ensamstående konfronteras med. Förslag till positiva samhälleliga insatser har anförts. Vår motion gör inte anspråk på att vara uttömmande, vare sig vad gäller redovisningen av de ensamståendes problem eller vad gäller angivandet av möjligheter att komma till rätta med problemen.

En fullständig och allsidig samlad översyn av hela det komplex av problem, som möter den ensamstående i vårt samhälle, är därför enligt vår mening nödvändig. Denna översyn, som bör komma till stånd omgående och bedrivs med den största skyndsamhet, bör syfta till att så fullständigt som möjligt söka kartlägga alla olika sidor av problemkomplexet och lämna förslag till effektiva lösningar. De ensamstående måste känna att samhället är intresserat av dem — inte blott som skatteobjekt.

Med hänvisning till vad i motionen anförts får vi hemställa,

att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte hemställa om en skyndsamt allsidig och samlad översyn av de problem och svårigheter, som möter olika kategorier ensamstående i samhället, samt framlägga förslag till effektiva åtgärder för att avhjälpa och undanröja dessa problem och svårigheter.

Stockholm den 22 januari 1965

Brita Elmén

Sven Gustafson

Bertil Ohlin

M. Berglund

i Göteborg

Olle Westberg

Gideon From

John R. Anderson